Максим Доценко

ЄГИПЕТ НА ПЕРЕДОДНІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Протягом всього міжвоєнного періоду в політичній культурі Єгипту домінує національне питання – адже ця країна однією з перших в арабському регіоні встала на шлях створення незалежної від Заходу держави, як в політичному, так і в культурному відношенні. Єгипту було потрібно підтвердження законності його претензій на причетність до цивілізації – колишньої виняткової прерогативи Заходу.

Єгипет не претендував на приналежність до цивілізації Заходу; він ще в складі Османської імперії завжди користувався відносною незалежністю і автономією. Тут здавна склалися свої політичні установи та інститути, все XIX ст. країна проходила по шляху модернізацій і реформ за «європейським зразком», до того ж з кінця XIX ст. починає активно розвиватися економіка і внутрішній ринок країни [1, с. 185]. Отже, і високі досягнення культури розглядалися єгиптянами як власні і унікальні, сильний був дух локального націоналізму. Ідея мусульманської і османської спільності стримувала розвиток будь-якої локальної арабської національної самосвідомості, що серйозно послаблювало гостроту виступів арабів проти турків. Аж до младотурецької революції 1908 р. арабський національний рух рідко йшов далі своєї вимоги автономії в рамках імперії [1, с. 186].

В момент коли національно-визвольний рух у Єгипті досяг найбільшої сили, то боротьбою за незалежність в той час керував комітет «Вафд Миери» («Єгипетська делегація») на чолі з Саадом Заглулом. У 1919 р. у багатьох єгипетських містах відбулися виступи на захист національної незалежності, розгорнувся партизанський рух проти колонізаторів. У лютому 1922 р. Англія оголосила про скасування протекторату і надання Єгиптові статусу незалежної суверенної держави, але ця незалежність була суто формальною. Проголошення британцями незалежності Єгипту створило складну ситуацію. Таким чином, у політичному полі країни виникло три центри впливу: британці, султанське оточення та згуртовані навколо партії «Вафд» націоналісти [5, с. 86].

15 березня 1922 р., без погодження з британцями, султан Фуад I. (1868–1936) проголосив себе королем. 18 квітня 1923 р. Єгипет прийняв конституцію, яка передбачала привілеї іноземцям, передачу Великобританії прав захисту самого Єгипту та захисту прав іноземних держав на його території, захист британцями національних меншин та зони Суецького каналу [3].

Після виборів, проведених на основі цієї конституції, більшість депутатських місць у парламенті отримали Вафдисти, котрі у січні 1924 р. сформували уряд на чолі з Саадом Заглулом.

Єгипетський уряд спробував поширити свої права на Судан, який вважався кондомініумом Англії та Єгипту. Оскільки Єгипет сам фактично був колонією Англії, то кондомініум був фікцією. Тоді Вафд підтримав національний рух у Судані. У 1924 р., скориставшись тим, що єгипетський терорист вбив англійського генерал-губернатора Судану, англійські колонізатори вирішили усунути Вафдистський уряд. Вони розпочали бої з єгипетськими військами. В свою чергу Вафдистський уряд не став чинити опору і пішов у відставку. Новий кабінет, сформований англійською адміністрацією, підтримував колоніальний диктат [2, с. 357].

У 1930-ті роки Вафдисти продовжували очолювати національно-визвольну боротьбу єгипетського народу, організовуючи демонстрації і мітинги протесту. У жовтні 1930 р. уряд скасував конституцію 1923 р. Він видав закон, який забороняв депутатам втручатися в дії виконавчої влади. Водночас уряд заборонив профспілки, які перебували під впливом Вафду, створивши спеціальне бюро праці під контролем поліції [3].

У 1934 р. Єгипет запровадив обмежувальні мита на привізне зерно, що призвело до подорожчання хліба. У країні знову відбулася низка антибританських виступів та демонстрацій з економічними вимогами. Протягом 1934–1935 рр. регулярно відбувалися виступи протесту, що іноді переростали в масові заворушення.

Зміну в британсько-єгипетських відносинах спричинила італійська агресія в Ефіопії. Змушена зважати на зростання національного руху та посилення позицій Риму в регіоні, Великобританія відновила в 1935 р. переговори про статус Судану. Тим часом головні патріотичні сили країни об’єдналися в складі Національного фронту. Під тиском цього об’єднання в грудні 1935 р. король змушений був відновити конституцію 1923 р., водночас поновивши переговори про підписання широкомасштабної двосторонньої угоди з Великобританією. У відповідності з ним верховному комісарові, який очолював колоніальну адміністрацію, надавався статус посла. Англійські війська залишались лише в зоні Суецького каналу, в Каїрі та в Олександрії [4, с. 3].

Угода 1936 р. відновлювала режим англо-єгипетського кондомінімуму (співволодіння) в Судані, причому ліквідовувалися встановлені раніше обмеження на еміграцію єгиптян до Судану. Великобританія обіцяла сприяти вступу Єгипту до Ліги націй та скасуванню режиму капітуляцій. У квітні 1937 р. на міжнародній конференції в Монтре капітуляції було остаточно скасовано, хоча ще протягом 12 років діяли окремі суди для європейців. У травні 1937 р. Єгипет вступив до Ліги націй [5, с. 92].

Разом з тим у передвоєнні роки посилилася активність фашистських держав у Єгипті. Під час Другої світової війни територія Північної Африки стала ареною воєнних дій між Німеччиною та Італією, з одного боку, та Англією – з другого. Порушивши нейтралітет Єгипту, італійські війська у 1940 р. вступили на його територію.

За таких обставин прогресивні сили єгипетського народу, що

групувались навколо Вафду, погодилися на співробітництво з Англією за умови виведення англійських військ з Єгипту після закінчення війни. На початку 1941 р. Італія зазнала поразки, внаслідок чого від її військ було звільнено Єгипет, значні території Лівії та Ефіопії [5, с. 93].

Проте за допомогою гітлерівського Африканського корпусу під командуванням генерала Роммеля італійцям вдалося перейти в наступ. У травні 1942 р. німецько-італійські війська прорвали лінію англійської оборони, зайняли м. Тобрук і до початку липня дійшли до пункту Ель-Аламейн (80 км від Олександрії). У жовтні 1942 р. союзницькі війська розпочали контрнаступ під Ель-Аламейном, їхньому успіху сприяв той факт, що Німеччина змушена була перекинути частину своїх збройних сил на Східний фронт [3]. До травня 1943 р. вся територія Північної Африки була звільнена від німецько-італійських військ. У лютому 1945 р. Єгипет формально оголосив війну Німеччині та Японії, що дало йому право у травні-червні 1945 р. брати участь у конференції по створенню Організації Об'єднаних Націй.

Список використаних джерел

1. Левин З. И. Ислам и национализм в странах зарубежного Востока (Идейный аспект). М.: Наука, 1988. 221 с.
2. Ибрагимов И. Э. Модели самоидентификации в Египте в межвоенный период (1919–1939 гг.). *Вестник РУДН. Серия: Всеобщая история.* 2018. С. 355–370.
3. Рожик М. Є. Національно визвольний рух в Єгипті у міжвоєнний період. Комітет «Вафд Миери» («Єгипетська делегація») на чолі з Саадом Заглулом. URL: https://eduknigi.com/istor_view.php?id=320 (дата звернення: 22 березня 2021).
4. Белолипецкая Н. А. Британское восприятие Египта в конце XIX – начале XX в.: основные стереотипы. *Аналитика культурологии*. 2009. № 13. С. 1–6.
5. Аш-Шафии Ш. А. Развитие национально-освободительного движения в Египте (1882–1956). М.: Наука, 1961. 326 с.

Микола Душка

ЕТНОГРАФІЧНА СПАДЩИНА ФЕДОРА ВОВКА

Федір Кіндратович Вовк (Волков) увійшов в історію національної та європейської науки як етнограф, антрополог, фольклорист, археолог, публіцист, музеєзнавець, громадський діяч, один із основоположників української етнології, археології, та антропології. Європейську наукову методику він застосував на українському ґрунті, репрезентуючи Україну та її наукові досягнення в Європі та світі.